

Maandag

19

Met de 'zonneparking' bedacht Groendus een perfect energiesysteem

20

Peter R. de Vries wees op het stuitende gebrek aan realisme in ons drugsbeleid

23

In Canada staat Huawei-topvrouw Meng Wanzhou weer voor de rechter

Christian Klein Koerkamp haalt met zijn dochters de koeien binnen. De Rabobank wilde zijn overstap naar biologisch boeren niet financieren.

Bioboeren zitten zonder bankier

Een nieuwe generatie boeren droomt van een duurzaam bedrijf. Maar banken weigeren financiering, vooral die bekende boerenbank. Vaak passen de nieuwe plannen niet in de oude regels. 'De Rabobank heeft gigantisch verdiend aan boeren. Is het gek om te vragen dat ze ook een bijdrage levert aan de transitie van de landbouw?'

Door **Mac van Dinther** en **Pieter Hotse Smit**
Foto's **Harry Cock**

Johannes Regelink (33) heeft een plan. Een prachtig plan, al zegt hij het zelf. Samen met zijn partner Joanne wil hij de oude melkveehouderij van zijn ooms in het Gelderse Vorden overnemen en die omvormen tot 'boerbürgerboerderij' De Patrijs. Het moet een gemengd bedrijf worden: minder koeien, wat varkens en kippen erbij, stroken groenteteelt in de volle grond. Van de melk van zijn eigen bedrijf wil Johannes zelf kaas en yoghurt maken. Alles wat ze produceren, moet direct worden afgezet aan de consument via zogenaemde 'vers-lokalen' in de regio: winkeltjes zonder personeel met toegang voor leden.

Regelink en zijn vrouw zijn ecologen. Ze willen iets goeds doen voor de aarde. Hier ligt een kans, zegt Johannes. 'Voor ons is de boerderij een middel, geen doel.'

Al die mooie ideeën kosten natuurlijk wel wat.

Johannes heeft een businessplan uitgewerkt, inclusief het uitkopen van zijn twee ooms. Een paar miljoen euro, dat moest uit kunnen, had hij berekend. Maar toen hij daarmee aanklopte bij de bank, kreeg hij het deksel op zijn neus: 'Mooi plan zeiden ze. Maar dat gaan we niet financieren.'

Wat Johannes wil, wringt met de regels. Om een voorbeeld te nemen: in zijn businessplan gaat hij ervan uit dat hij 1,70 euro beurt voor elke liter melk die hij direct aan de consument verkoopt. 'De bank gaat uit van een standaardmelkprijs van 40 cent per liter. Daar is de financiering op afgestemd.' Dat rekt natuurlijk niet rond, zegt Johannes. 'Op die manier kun je verduurzaming niet financieren.'

➔ LEES VERDER OP
PAGINA 14

Duurzame landbouw

De Rabobank wilde niet, terwijl het risico nihil was. Onder het bedrijf zit veel grond die eigendom is

Rick Huis in 't Veld nam het melkveebedrijf van zijn vader over en maakte er een biologisch bedrijf van.

→ VERVOLG VAN
PAGINA 13

De landbouw moet veranderen, zo klinkt het alom. Boeren moeten duurzamer gaan werken, met meer eerbied voor de natuur, de biodiversiteit en het landschap. Minder kunstmest en pesticiden, meer kringloop en ecologie.

Het zijn woorden die mooi klinken op het papier van de vele nota's en adviezen die de afgelopen tijd zijn neergedwarfeld. Maar de praktijk blijkt weerbarstiger. *De Volkskrant* sprak de afgelopen maanden tien boeren die hun bedrijf willen verduurzamen. Ze struikelden bijna of helemaal over de eerste horde: de (Rabo)bank staat helemaal niet te springen om dat soort initiatieven te financieren.

Dat merkte ook Suzanne Ruesink (35), een goedlachse jonge boerin uit Aalten die van haar ouders een boerderij overnam met 170 melkkoepen en ruim drieduizend vleesvarkens. Het bedrijf draait prima. 'Maar ik wil het anders doen', zegt Suzanne. 'Ik denk niet dat we op de huidige manier verder kunnen.'

Zij droomde van 'Suzie's Farm', een restaurant annex winkel bij de boerderij waar melk en vlees uit de eigen stal direct wordt geserveerd of verkocht aan de klant, aangevuld met producten van boeren uit de streek. Korte ketens, regionale afzet: dat past helemaal in het plaatje van de landbouw van de toekomst.

Suzanne had een oud zalencentrum op het oog waar ze haar ideeën wilde verwezenlijken. Maar banken hielden de boot af, zegt Suzanne. 'Ze konden er niks mee. Dit is geen landbouw, zei mijn accountmanager van ABN Amro. Terwijl ik het juist zie als verlengde van mijn boerenbedrijf.'

Niet dat ze geen begrip toonden, benadrukt Suzanne. 'Ik snap jouw visie, zei een van de bankmensen die hier over de vloer kwamen. Maar ik krijg dit nooit langs de kredietbeoordelaars. Die kijken niet naar visie, alleen naar cijfers.'

'Ze zitten allemaal in hun eigen hokje', zegt Suzanne. Wat daar niet

in past, valt af. Typierend voorbeeld: toen zij en haar ouders een half miljoen wilden lenen om een nieuwe varkensstal te bouwen, was de financiering in een ommezien geregeld. Dat paste wel in het hokje.

Na veel vijven en zessen wist Suzanne bij de Rabobank toch een lening los te peuten via de overwaarde op haar grond. Een ouderwetse lening waarmee ze een nieuw initiatief kan financieren. Ze is er blij mee, maar toch: 'Als je wat wilt, moet je je nek uitsteken.'

Johannes en Suzanne zijn geen uitzonderingen. Jack Verhulst uit Eten-Leur, Christian Klein Koerkamp uit Lettele, Ruud Zanders uit Venray: ze liepen allemaal tegen een muur op toen ze geld wilden lenen om hun bedrijf te verduurzamen.

Of neem de drie andere teleurgestelde boeren met wie *de Volkskrant* sprak. Zij zijn momenteel in een strijd verwikkeld met hun bank en willen uit zelfbescherming niet met naam worden genoemd in dit artikel. Maar ook zij kregen al te horen: kan niet, past niet, doen we niet.

Boeren die geld willen lenen, stappen meestal naar de Rabobank, al meer dan een eeuw de loyale financier van de landbouw in Nederland. Bij de familie van Rick Huis in 't Veld (33) stroomt Rabobloed door de aderen. Zijn voorvaders waren al klant bij wat toen nog de Boerenleenbank heette. 'De spaarbankboekjes stonden hier in de kast.'

Maar toen Rick een paar jaar geleden het melkveebedrijf van zijn vader in Lettele wilde overnemen en omvormen tot een biologisch bedrijf bleek die loyaliteit weinig waard. De Rabobank had geen interesse. Terwijl het risico nihil was, benadrukt Rick: 'Onder het bedrijf zit veel grond die eigendom is.' Uiteindelijk kon hij terecht bij de Triodos Bank.

Dorpsgenoot Christian Klein Koerkamp liep tegen dezelfde muur. De Rabobank wilde zijn overstap naar een biologisch bedrijf met afzet bij de boerderij ook niet financieren. 'Ik begrijp best dat de Rabobank twijfels heeft', zegt Klein Koerkamp. 'Maar dan ga je verder praten over hoe je onzekerheden

Dit is geen landbouw, zei mijn accountmanager. Terwijl ik het juist zie als verlengde van mijn boerenbedrijf

Suzanne Ruesink verkoopt de producten van het land in de directe omgeving.

kunt wegnemen. Daar was geen sprake van. Daar zat de grootste frustratie.' Voor zijn vergroeningsplannen is hij inmiddels bijna rond met een andere bank.

'Growing a better world together' is de slogan waarmee de Rabobank zichzelf aanprijst als 'groene' bank. Bestuursvoorzitter Wiebe Draijer ziet zijn bank graag als 'aanjager van de verduurzaming', zei hij onlangs in *de Volkskrant*.

'Ik kijk daar met kromme tenen

naar', broemt pluimveehouder Roy Tomesen (43) uit Doetinchem. Hij nam van zijn ouders een bedrijf met 140 duizend leghennen over. Vijf jaar geleden besloot hij over te schakelen naar de productie van eieren met 1- en 2-Beter Leven-sterren, voor de Nederlandse markt.

Dat was een bewuste keuze, zegt Roy. 'Ik geloof er niet in dat wij in Nederland voedsel moeten produceren voor de rest van de wereld.'

Om evenveel kippen te houden op meer vierkante meter had Tomesen extra ruimte nodig. Hij kocht een oude varkensstal in Kilder, sa-nerde die en bouwde er een nieuw, diervriendelijker kippenverblijf op. Kosten: een slordige 2,5 miljoen.

De gang naar de Rabobank was vanzelfsprekend, de familie Tomesen bankiert daar al generaties. 'Mijn opa zat nog in het bestuur van de lokale afdeling', zegt Roy. Maar toen hij aanklopte bij zijn account-

“
De bank gaat uit van een standaard-melkprijs, maar op die manier kun je verduurzaming niet financieren

Johannes Regelink vormt de melkveehouderij van twee ooms om tot 'boerburgerboerderij' De Patrijs.

manager reageerde die afhoudend. 'Supermooi verhaal, zei hij. Maar wij gaan het niet doen.'

Wat Roy wil, gaat tegen de gangbare bankenlogica in. 'Wij gaven 2,5 miljoen extra uit zonder dat er een kip bij kwam.' Natuurlijk zit daar een risico aan, beaamt Roy. 'Iedereen vindt dat het anders moet. Maar als niemand durft, komt er niks van de grond. We zitten allemaal op ons eigen eilandje: de boeren, de banken, de supermarkten.'

Uiteindelijk kon Tomesen onderdak bij de ING, enigszins tot zijn eigen verrassing. Een vertegenwoordiger van die bank kwam bij hem aan de keukentafel. 'Hij bekeek onze cijfers. Hier wil ik mij wel hard voor maken, zei hij.' Binnen twee maanden was het rond. Zijn eieren levert Tomesen aan Albert Heijn.

Gevraagd om commentaar laat de Rabobank weten dat ze niet kan ingaan op individuele gevallen. De Rabobank toetst alle financierings-

aanvragen op duurzaamheid, zegt een woordvoerder. Maar er moet ook een 'kloppend verdienmodel' achter zitten. 'Met perspectief op de lange termijn, gebaseerd op realistische uitgangspunten.'

Het is illustratief voor het conservatisme dat bij banken, de Rabobank voorop, nog steeds overheerst, reageert Bert Scholtens, hoogleraar duurzaam bankieren en financieren van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). 'Ze zitten aan alle kanten vast in het oude model.'

De Rabobank, financier van 85 procent van de Nederlandse veehouders, zit in een spagaat, aldus de Groningse hoogleraar: 'Ze wil graag massa houden, maar ook duurzaam zijn. Dat is lastig.' Naar buiten toe worden fantastische verhalen opgehangen. 'Maar als puntje bij paaltje komt, zitten kredietbeoordelaars vast aan oude normen. Bij wie daarvan afwijkt, gaat een rood lampje branden.'

De 'computer' zegt nee: daar heeft kippenboer Ruud Zanders (48) ervaring mee. Zanders is de bedenker van Kipster, een revolutionair milieu- en diervriendelijk concept voor leghennen. Eind 2016 sloot Zanders een contract met supermarkt Lidl voor het afnemen van de eieren, een jaar later wilde hij beginnen met bouwen van een eerste boerderij in Venray. 'Met dat contract in de hand wordt de financiering appeltje-eitje, dacht ik.'

Het liep anders. De Rabobank vroeg maanden bedenktijd. Die had Zanders niet, het contract met Lidl zou al snel ingaan. Kipster werd uit de brand geholpen door een particuliere investeerder. Twee jaar later, bij de bouw van een tweede boerderij in Beuningen, stapte de Rabobank alsnog in.

'Wat wij wilden, paste niet in het standaardmodel', zegt Zanders. Per kippenplaats investeert Kipster ongeveer vier keer zoveel als een gangbaar bedrijf. 'Maar daar moet je de normale procedures ook niet op loslaten. Dat vraagt een andere manier van denken.'

Hij snapt dat de bank voorzichtig is met het geld van spaarders. 'Maar

de Rabobank heeft gigantisch verdiend aan boeren. Is het dan zo gek om te vragen dat ze ook een bijdrage leveren aan de transitie van de landbouw? De Rabobank investeert wel in gangbare vleeskuikenbedrijven in de Oekraïne. Dat is ook niet duurzaam.'

Wie dit wereldje als geen ander kent, is Cees Veerman, voormalig minister van Landbouw, zelf (ex-)boer en jarenlang lid van de raad van commissarissen van de Rabobank. Nu leidt Veerman een breedgedragen coalitie van boeren- en natuurorganisaties, banken en bedrijven, die pleit voor een omwenteling in de landbouw. De Rabobank maakt daar deel van uit.

“
Vroeger kende de bank de boeren. Als je een aanvraag indiende, kwam de voorzitter langs. Nu komt er een 'snotneus' met laptop

Cees Veerman, (ex-)boer, voormalig minister van Landbouw

Veerman is oud genoeg (72) om te weten hoe het vroeger ging bij de coöperatieve Boerenleenbank. 'De bank had lokale besturen die een grote beslissingsbevoegdheid hadden. Die kenden hun boeren. Als je een aanvraag indiende, kwam de voorzitter langs. Dat is een goede boer, zei hij dan, laten we het doen.'

Nu gaat dat anders. 'Er komt een 'snotneus' langs met een laptop die cijfers invoert en zegt: ik zie rode vinkjes. Alle beslissingen worden centraal genomen op het hoofdkantoor in Utrecht. Alle lokale kennis is weg. De Rabobank is een bank geworden als alle andere.'

Na de kredietcrisis van 2008 zijn banken, deels gedwongen door strengere regels, voorzichtiger geworden, zegt Veerman. Terwijl innovatie juist onzekerheden met zich meebrengt. 'Van standaardbedrijfsmodellen heb je gegevens over een

lange periode. Van nieuwe verdienmodellen weet je dat niet.'

Waar de markt aarzelt, moet de overheid bijspringen, vindt Veerman. 'In de jaren zestig, bij de hervorming van de landbouw volgens het plan-Mansholt, hadden we een borgstellingsfonds dat het risico op leningen van banken gedeeltelijk overnam.' Voor de huidige transitie naar duurzaamheid, 'Mansholt 2.0', is volgens hem weer zoiets nodig. 'Als banken financiële garanties krijgen, kunnen ze soepeler lenen, wat vernieuwende boeren in staat stelt te ondernemen.'

In reactie op de stikstofcrisis kwam minister van Landbouw Carola Schouten vorig jaar met iets in die richting: 175 miljoen euro voor een Omschakelprogramma voor boeren die hun stikstofuitstoot willen verlagen. Klein bier, vindt Veerman. De coalitie die hij leidt, denkt aan een fonds met 1,5- tot 2 miljard euro. Het risico is gering, benadrukt Veerman. 'Aan boeren verlies je nooit geld.' Het is het zoveelste onderwerp voor de formatietafel.

Voor burgerboerderij De Patrijs komt zo'n garantiefonds te laat. Op het erf van de boerderij in Vorden, die nu nog van zijn ooms is, valt de ontwikkeling van honderd jaar landbouw in Nederland af te lezen, wijst Johannes Regelink.

'Elke twintig jaar kwam er een stal bij.' Wat begon met een paar koetjes en varkens is nu een bedrijf met 160 melkkoeien. Die ontwikkeling willen hij en zijn vrouw om draaien. 'Wij willen laten zien dat het ook anders kan.'

Johannes heeft ook goed nieuws. Nadat hij het via een gemeenteraadslid hogerop had gezocht binnen de Rabobank ging die uiteindelijk akkoord met een lening van 1,5 miljoen euro. Op voorwaarde dat Johannes zelf een half miljoen ophaalt met crowdfunding. 'Daar gaan ze ons bij helpen.'

Nog mooier, zegt Johannes, hij is toegetreden tot een 'klankbordgroep' waarmee de Rabobank ervaringen met nieuwe verdienmodellen wil opdoen. 'Ze hebben gemerkt dat ze er nu niet goed in zitten.'